

ҶОЙГОҶИ ШЕЪРИ АРАБӢ ДАР “МУФРАДОТ”-И РОҒИБИ ИСФАҲОНӢ

Исмонова Сабрина

донишҷӯи курси 2-юми ихтисоси арабӣ-англисии МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи акад. Б.Ғафуров», Тадҷикистан, Хуҷанд

Абдуллоева Марям Абдурасуловна

научный руководитель, Роҳбари илмӣ, муаллими кафедраи грамматикаи арабии МДТ «Донишгоҳи давлатии Хуҷанд ба номи акад. Б.Ғафуров», Тадҷикистан, Хуҷанд

“Муфрадот”-и Роғиби Исфаҳонӣ он гуна, ки муаррифӣ ёфт, дар заминаи шинохти маънии асливу маҷозии Қуръони карим яке аз мӯътамадтарин сарчашмаҳо ба ҳисоб мегардад. Фирӯзободӣ муаллифи фарҳанги гаронсанги “Қомус-ул-муҳит”, ки бо он ҳама камоли донишро дар илми луғатшиносӣ соҳиб аст, дар мақоми ин асари Роғиб чунин фармуда: “Муфрадот”-и Роғиб дар маъно назиру монанде надорад” [2, с.25]. Роғиби Исфаҳонӣ дар “Муфрадот”-и хеш бар шеърӣ араб таваҷҷуҳи хосе намуда, онҳоро ҳамчун бунмояи усули таҳқиқ ва шеваи таҳмили хеш қарор додааст. Ҷойгоҳи шеърӣ арабӣ дар ин китоби бас арзишманд хеле муҳим буда, дар ҳоли ҳазфи онон, наметавон аз “Муфрадот” мақоми мавҷударо ҷашм дошт. Агар гӯем, ки шеър дар тавзеҳи луғоту таъбироти қуръонӣ мақоми рукниятро дорад, муболиға нахоҳад буд. Зеро Қуръони маҷид бар луғати аҳли Ҳичоз нозил шуда ва пайванди ногусастанӣ бо забони эшон дорад. Аҳли Ҳичоз ва қабоили атрофи он бар шеър унси бесобиқа доштанд. Замоне дарнагузашт, ки рӯзгори онон сипарӣ шуду даврони насли баъдӣ фаро расид. Бар эшон ҳар мушкилие, ки дар фаҳми баъзе аз калимаву ибороти Қуръон пеш меомад, онон барои он ки бидонанд, ин лафз дар он замон бар чӣ истифода меёфта, бар шеърӣ он давра назар мекарданд. Ба ҳамин тариқ дар тафсир, ки дар он замон илми мудавван набуду дар синаҳо ва ё дар канори аҳодису ривоёт қарор дошт, ашъори арабӣ ба касрат ворид шуд. Дар тафсиру таъйини калимоту ибороти қуръонӣ осори зиёде навишта шуда, ки чанде аз онҳо баҳси асосии хешро бар тавзеҳи таъбироти каломи осмонӣ ихтисос додаанд. Метавон дар ин маврид аз осоре, чун “Масоил”-и Нофеъ ибни Азрақ, “ал-Вуҷуҳу ван назори”-и Ҳусайни Домғонӣ, “Таъвилу мушкилил қуръон”-и Ибни Қутайба ва ғайраро ёд кард. “Муфрадот”-и Роғиби Исфаҳонӣ дар ин замина аз номовартарин осор буда, бо нукоти қавии таҳлилий ва мабонии мӯҳкамаи истидлолии хеш аз таълифоти ҳаммасири хеш имтиёз пайдо намудааст. Ҳамин хусусияти он мӯҷиб гардида, ки бузургтарин донишмандони илми мазкур ба санои он забон бикӯшоянд.

Муфрадот аз ин манбаи аҳли маънӣ бо усулҳои мухталиф истифода бурдааст. Ў дар ҳангоми истинод ба мисраъ ё байтҳо бештар бидуни зикри номи гӯяндаи шеър баҳра мебарад. Дар ин гуна мавридҳо қабл аз иқтибоси шеърӣ бештар чунин калимаву иборотро баён медорад, ки ин ҷо онҳоро бо як-як намуна зикр менамоем:

Ба забони тоҷикӣ	Ба забони арабӣ
Қолаш шоирун (Шоир гуфт): (Табоҳӣ ва nobасомонии фазоро бидиду фуру афтод) [2, с.287]	:ﻗﻮﻻﺵ ﺷﻮﻳﺮﯗﻥ ﻗﻮﻻﺵ ﺷﻮﻳﺮﯗﻥ ﻗﻮﻻﺵ ﺷﻮﻳﺮﯗﻥ
Аншуда (суруда): (Вақте ки Ҷавзо / номи бурҷе аз дувоздаҳ бурҷи фалакӣ / ба Сурайё баробар шавад) [2, с.350]	:ﺍﻧﺸﯘﺩﺍ ﺍﻧﺸﯘﺩﺍ ﺍﻧﺸﯘﺩﺍ

Қола (Гуфт, фармуд): (Моҳи тозаи шаби тираву андӯх нопайдост) [2, с.613]	:□□□ □□□□□ □□□□ □□□ □□□□
Қавлуш шоир (сухани шоир аст): (Бар муруввату тавонмандӣ аз дарвозааш биёмадам, яъне бар ҷаҳони футуввату саховат воқеан творид шудам) [2, с.60]	:□□□□□□ □□□ □□□□□ □□ □□□□□□□ □□□□
1. Қила (Гуфта шуда, суруда шуда): (Чун Абубароқиш /номи парандае ба мисли гунчишк/ дигаргунранг метобад) [2, 304].	:□□□ □□□□□ □□□□ □□□ □□ □□□□□ □
1. Лабид : (Ва ин монанди сухани Лабид аст. Ҳаққо, ки тақову тарси Парвардигорамон беҳтарин бахшишу ато мебошад) [2, 250]	□□□□ □□□ □□□ □□□ □ □□□ □□□ □□□□ □□□□ □□

Муаллиф шеърро бар ҳасби зарурат истифода мебарад, на аз баҳри он, ки китоби хешро захиму пурҳаҷм созад. Аз ин сабаб, дар аксари ҳолатҳо ба овардани мисраъ ва ё байт истифода намудааст. Хеле нодир аст, ки ба ду байт ё бештар аз он истиснод ҷуста бошад. Бо таҳқиқ дар “Муфрадот” бароямон равшан гардид, ки Роғиб дар се маврид аз ду байт ва дар як маврид аз се байт баҳра ҷустааст. Аз он ду мавриди дигаре, ки бо ду байт шеър назари хешро тақвият бахшида, як навбате дар муқаддима зикр ёфтааст. Дар маҷмӯъ дар “Муфрадот”-и хеш аз 163 байт ва 319 мисраъ шеър баҳра ҷуста, бо онҳо назарҳои хешро таҳким бахшидааст. Ҳамин теъдоди зикр ёфта низ метавонад, мақоми шеърро дар “Муфрадот”-и Роғиб маълум созад.

Пайнавишт:

1. Абдушуқри Абдусаттор. Таърихи адабиёти араб. – Душанбе: Деваштич, 2009. – 350 с.
2. Аллома Роғиби Исфahонӣ. Муфрадотул алфозил қуръон. – Техрон: Талиатун нур, 1427ҳ.қ. – 700 с.
3. Баҳоуддин Хуррамшохӣ. Донишномаи Қуръон ва қуръонпажӯҳӣ. – Техрон: Ноҳид, 1377. – 450 с.
4. Довудӣ. Табақотул муфассирин.- Қоҳира: Мактабату Ваҳба, 1415ҳ.қ.
5. Насриддинов Ф. Муқаддимаи “Тазкират-уш-шуаро”-и Давлатшоҳи Самарқандӣ // Армуғони “Ганҷи сухан” , ҷ.2 – Хуҷанд: Ганҷинаи сухан, 2008, - С. 199-209.
6. Фарҳанги форсӣ-тоҷикӣ. – Техрон: Фарҳанги муосир, 1385. – 1000 с.
7. Ashrapov, B.P. The level of usage of the suffix -on/-s/-es in the Tajik literary language referring to the XIX-th century / B.P. Ashrapov // Оригинальные исследования. – 2022. – Vol. 12. – No 4. – P. 172-177.
8. Ashrapov, B.P. The Level of Usage of Particles in the historical work entitled as “Tuhfat-ul-khoni” by Muhammadvafoi Karminagi / B.P. Ashrapov // Филологический аспект. – 2022. – No 3(83). – P. 136-141.
9. Ashrapov, B.P. Comparative analysis of morphological peculiarities of self-emphasis pronouns in the Tajik literary language appertaining to the XVIII-th and XX-th centuries / B.P. Ashrapov // Заметки ученого. – 2022. – No 2. – P. 39-41.
10. Ashrapov, B. P. Morphological peculiarities and the level of usage of the article-e with plural nouns in the Tajik literary language referring to the XVIII-th century / B. P. Ashrapov // In Situ. – 2022. – No 5. – P. 65-67.

